

Proa

VÍCTOR GARCÍA TUR

El país dels cecs

PREMI MERCÈ RODOREDA 2018

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

VÍCTOR GARCÍA TUR

EL PAÍS DELS CECS

PREMI MERCÈ RODOREDA 2018

Proa

El país dels cecs ha obtingut el 21è Premi Mercè Rodoreda de contes (2018), atorgat per un jurat format per Francesco Ardolino, Joana Masó, Jordi Mir, Marina Porras i Clàudia Rius.

Proa
A Tot Vent

Primera edició: febrer del 2018

Disseny de la coberta: Víctor García Tur
Imatge de la coberta: *Un racó de taula*, 1872 (oli sobre tela),
Ignace Henri Jean Fantin-Latour / Museu d'Orsay
Photo Josse / Leemage / Corbis Historica / Getty Images
Imatges de la pàgina 9 i 217: © Max Beerbohm,
Col·lecció particular, Merton College d'Oxford.

© 2018 Víctor García Tur

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions SLU, Proa
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-749-4
Dipòsit Legal: B 1-552-2019
Composició: gama, sl
Impressió: Liberdúplex

El paper utilitzat per a l'impressió d'aquest llibre és cent per cent lliure de clor i està qualificat com a paper ecològic.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

SUMARI

El país dels cecs	13
Els mons	85
El recaptador Jing	115
L'àlef	121
Cabells	125
L'iceberg de la teoria	149
<i>Nota final</i>	219

Les mateixes opinions han sorgit dels homes cíclicament, no tan sols una vegada, sinó dues, no unes poques vegades, sinó amb una freqüència infinita.

ARISTÒTIL,
Meteorològica (circa 350 aC)

To be crushed in this tottering ruin of a body.

H. G. WELLS,
The Story of the Late Mr Elvesham (1896)

Ara ja tinc vint vegades quatre anys i quasi només hi veig amb els dits, amb la polpa dels dits.

AVEL·LÍ ARTÍS-GENER,
Paraules d'Opòton el Vell (1968)

Van tornar les orenetes (unes altres). Però a mi la primavera em va durar poc perquè a principis d'abril pujava a un Expreso cap a Madrid i, de seguida, un avió se m'enduia cap a la tardor argentina (si és que les estacions tenen pàtria). Perdre de vista Barcelona seria positiu perquè em faria descansar del silenci imposat i la falsa desmemòria. L'enèsim pas de rosca, encara que hagués estat contra les vèrtebres d'un anarquista, ens havia entristit per la constatació que ni amb tot l'embat transformador tombaríem un règim sense escrúpols, sense temps: el franquisme anacrònic i etern.

A l'avió, el veí de fila va voler conversar de política, sentint-se en territori argentí abans d'hora o, al revés, considerant el cel terra de ningú. Jo vaig sonar ambigu fins que vam encetar la qüestió del petroli, els negocis, les senyoretetes i vaig preguntar pels usos de la propina al país que visitava. Ell tota l'estona em va tractar de jove (no d'ingenu, sinó d'afortunat perquè encara tenia molt de temps) malgrat que el divorci d'edats no era tal; l'home no superava els cinquanta. Molt inadecuadament va bromejar sobre Ermenonville i vaig riure per sota el nas. Era un *cordobés* —d'allà— orgullós de la monotonia pampeana i l'estiu humit que frisava els cabells femenins. Deia ser descendent de bascos de l'Uruguai amb una oportuna interferència gal·lesa. Entre línies, vaig intuir conviccions cristianes. A Ezeiza, vam intercanviar targetes de visita i ja no ens vam tornar a veure. M'havia contagiats, però, una certa animadversió vers la gent de la capital.

Que fos de nit (altra vegada), que el dia s'hagués escolat vilment, em va desorientar. Des del taxi vaig comprovar que la lluna de Buenos Aires és blava, congelada, impròpia. Un quiosquer de 9 de Julio es va estranyar perquè adquiria un parell de rotatius (al capvespre). De seguida vaig voler endevinar quin era l'equivalent sud-americà de Ducados; però no, no era el mateix. Se suposava que havia creuat la línia equatorial, m'havia desplaçat a l'extrem del mapamundi —*hic sunt leones*—, si bé seguia reconeixent les cares, els nassos una mica romans i les manotes familiars; i

potser s'agraïa certa tenuïtat centreeuropea a les galtes i als cabells estupends de les dones, però la majoria dels argentins amb qui topava eren fidels al credo mediterrani del to olivaci i la cella espessa; o sigui que podia ser ben bé a la Via Laietana, entre semblants. Sí i no. Mentre explorava els volts de la pensió —una arquitectura granítica de duana portuària— em vaig convèncer del benefici de ficar-me al llit per espolsar-me els horaris de Barcelona i adaptar-me a les noves latituds. Refrescava sense estridències. A la butxaca encara hi duïa pessetes. La cambra on m'allotjaren feia olor de naftalina, abans i tot que obrís l'armari i hi pengés el parell de pantalons i jaquetes que alternaria durant cinc setmanes. El mobiliari, sense ser antic, era greu per impressionar els provincians que venien a estampar paperassa, o a visitar-se amb un metge com cal. Com que jo no volia faltar al *nulla dies sine linea*, ni a la satisfacció ferroviària de la mecanografia, vaig apartar un bust de bufet d'advocats que afeixugava l'escriptori i vaig encabir-hi la Lettera 35 —faltaria comprar quartilles—. El cendrer de peu el sostenien quatre dofins manuzians, diguem-ne, i un oli pintava la dissort d'Ac-teó amb la picardia, de fons, d'unes banyistes mig nues. Em divertien aquelles ínfules avortades per la poca traça. O, ben mirat, buscava excuses per no dormir. Tenia el cap en una altra banda. Me'l vaig cobrir amb un dels diaris en comptes d'apagar el llum.

Sense haver començat les reunions, ja tenia l'article mig cuinat: sabia quines matèries sofisticaria per fer la

Vida del personatge més entenedora, com retrataria l'Home en cos i esperit, de quina manera lloaria l'Obra agombolada per les dècades, tot evitant la intenció necrològica, poc escaient per als qui encara són entre nosaltres; i Ell (ara com ara) era viu. Jo comptava amb l'habilitat de posar-me en la pell del personatge a retratar, furetejar els recambrons de la memòria i sortir-ne amb un article revelador.

Val a dir que els meus articles havien causat pocs problemes. Els justos. Fins i tot (temps enllà) quan va passar allò d'en Galisonga, la meva excitada joventut havia respost amb mesura —al full parroquial que em va batejar com a periodista— bo i donant un exemple de l'altivesa i la responsabilitat amb què Catalunya havia d'entomar els abusos de l'aparat franquista. Els anys m'havien tornat més professional i tot, més ladí. En la tasca articulista jo sumava la calculada rebel·lió amb la inapel·lable gramàtica; després permetia que el seny esmenés proves de galera i estalviava una bona feinada a l'editor, àdhuc als censors del *turno de mañana*. Amb Fraga, alguns col·legues havien comès l'error de relaxar-se. Jo, a inicis dels setanta, seguia fidel al periodisme ben pronunciat, de senyors que dialoguen a l'atri de l'Ateneu i respecten les maneres que els segles, pacientment, han cristal·litzat com una joia. A *Güelfa* ja havia entregat set semblances de grans catalans d'ara (de llavors): la Víctor Català, eixerida a noranta-sis anys, m'havia confessat el secret de l'eterna joventut; en Bosch Gimpera em va fer veure que amb l'artista que va em-

bellir Lascaux a penes ens separen uns pocs milers de mares; a l'excèntric Alexandre Deulofeu l'havia reescrit tres vegades per esbandir-lo de la follia emporitana o acusacions més malintencionades.

La cosa és que en Junyent, amo i senyor de *Güelfa*, tenia el capritx de fer-me de mentor. Quan l'oficina era visitada per il·lustres —dels quals el país no ha estat mai mancat— en Junyent m'hi introduïa i em feia fumar amb ells abans no baixessin al Gijón per segellar acords tot remenant un conyac. D'en Junyent jo admirava la teranyina de contactes i favors en què vivia. La seva catalanitat continguda, sempre franca, no podia incomodar ningú. Tractava tothom com a amic, l'alegre Junyent, però mai no cedia a la familiaritat del nom de pila per molt que la marxa del temps hi convidés. Va ser en Junyent qui em va proposar al tal Rubió de l'Editorial Espiga, una impremta popular que veia com els lectors catalans creixien (i creixerien amb el temps) i que clamava pel *prodesse et delectare* amb obres de qualitat; i no ho dic perquè contractessin els meus serveis, sinó pels magnífics llibres de muntanyisme amb làmines de la flora pirinenca, o les reedicions dels nostres poetes abanderats, excelsos poemaris a preu de paperina de garapinyades. L'anormalitat del país exigia treure a la llum els intel·lectuals que, a la força —brutíssima—, havien quedat relegats a la penombra cultural, com vulgars *carbonieri*, conspiradors i sanguinaris. Espiga, doncs, era capdavantera en la tasca de treure de l'anomimat civil les patums de casa nostra; les vives i les mortes.

Tanta era la vocació que, des de l'oficina del carrer d'Aribau, s'ensumaven els futuribles cadàvers de certs home-nots i ordien plans editorials en conseqüència. Així doncs, aquesta vegada volien ser a temps de tenir a les premses un panegíric polític i emotiu sobre en Borges, per si es donava el cas —Déu no ho permetés— que ens abandonava. Visió de mercat i sentit de país. ¿Criticable? Ja he dit que a banda del negoci, Espiga volia educar els catalans i fer dos passos endavant després dels tres enrere de la guerra.

—Vagi amb compte —va aconsellar en Rubió en l'última cita— o serà ell qui l'entrevistarà a vostè.

El mestre Borges m'impresionava, ¿a qui no?, però sabia fer la meua feina sense ajut.

—¿De quantes paraules estem parlant?

—Estem parlant d'un interview, ara, i la possibilitat d'ampliar-la per tenir una biografia, demà, quan el mestre se'ns en vagi... Això ho pagariem a part, però fora bo que el treball de camp estigués fet, per si toca córrer.

Va semblar que em picava l'ullet. En Rubió tenia algun tipus de problema de sinus que li feia ofegar els esternuts i confondre'ns, als subordinats, amb tics estranys.

—Confio en la seva astúcia —va afegir.

Entre l'encàrrec, l'imperatiu del viatge, el consell, tot prenia un aire detectivesc à la George Simenon. Això em va engrescar. Només que havia de ser més llest que en Borges. ¿Seria possible? Del mestre s'expli-

cava amb admiració que preservava el hobby dels escacs, tot i haver quedat cec, i que jugava de memòria: tal era la capacitat mental d'un Borges en hores baixes. Si més no, això es deia. Potser era una hipèrbole; una fantasia que els exploradors contaven a les Espanyes per meravellar els qui, en comptes d'emprendre l'aven-tura americana, s'havien quedat en terra ferma... Qui sap. Resultava creïble segons els propis contes d'en Bor-ges; fins i tot els més succints revelaven un autor mul-tifacètic i d'una categoria mental inassolible, capaç de visions vastíssimes de la història humana... En tot cas, si no podia ser més llest que el mestre, seria més mur-ri; justificaria la quantia que en Rubió m'havia pagat a la bestreta.

L'endemà d'aterrar, Diumenge de Rams, vaig buscar una església per no perdre els costums i vaig confirmar l'absurd dels quefers cristians lluny de la congregació a la qual hom pertany —fins i tot els protestants, amb tot llur individualisme, ho deuen saber— i, a la tarda, trucava al domicili d'en Borges; només per confirmar-li que ja era a la República Argentina i que el trobaria dilluns, a l'homenatge que li retrien al Casal de Cata-lunya de Buenos Aires. Una veu masculina, argentina, em va informar que el senyor impartia una classe i que m'atendria més tard si li deixava el contacte. Vaig iden-tificar-me, tot avisant que no calia que el senyor em

tornés la trucada. No sabia que en Borges fes de professor a la universitat, ni tan sols podia imaginar-la oberta els diumenges, però no hi vaig donar més voltes.

Poc després, vaig sortir a passejar com qui fulleja un tom de l'enciclopèdia: sense objectius concrets. I, en una cafeteria de la Plaza de San Martín que era tota motlures daurades i miralls picats, vaig seure a rellegir les fabulacions de *L'àlef* (i a allargar, absurdament, un *ristretto* esquistit). M'encarava al cercle negre del fons de la tassa i imaginava que el líquid reflectia el cosmos sencer.

I ja dilluns, l'aurora sud-americana es va aparèixer rosada i ventosa tot imposant la parca i la bufanda. Els rengs d'arbres s'agitaven desconcertadament i alguna pàgina de diari s'esmunyia del seu lector. Vaig deixar-me envoltar per la coreografia ciutadana amb els ulls del qui no va a pensar, tot i que em disposava a agafar un metro per raons de feina: era per feina que m'havien invitat a una festa especialíssima on el mestre Borges seria homenatjat. Enguany (a l'agost) en compliria setanta-cinc i els catalans de l'Argentina (amb l'excusa del trentè aniversari de la publicació de *Ficcions*) n'avançaven la celebració perquè uns mesos enrere el nostre escriptor havia patit una embòlia. Ni cal dir que tothom feia comptes més aviat pessimistes. I el pitjor de tot: la sensació que se'ns morien els grans i el Caudillo resistia.

Del Casal de Catalunya, m'esperava un catau jacobí, un reducte d'aquesta esquerra que no ha après dels

errors del passat i segueix roja i inflamada. Em va sorprendre, però, una mena de Cercle de Sant Lluç: butaques de cuir, llums amb serrellets de mantó vilanoví, una catifa d'infinite llaceries i assistents ben mudats. El més xocant, per a algú avesat al subterfugi dels locals parroquials i l'isolament de Montserrat, va ser que tot plegat, tota aquella activitat cultural —i a la força, política—, s'esdevingués a plena llum, sense fingiments ni clandestinitats. Vora la barra de la cafeteria, la famosa serigrafia del nostre Miró seguia demanant ajut per a la República Espanyola, mentre a les parets una disparitat d'olis bellament emmarcats s'acompanyava de cartolines que mostraven un alfabestiari —«A» d'alo-sa, «Z» de zebra— o recitaven fragments de *L'Atlàntida* perquè, lluny de casa, alguna criatura americana apre- nia la nostrada llengua.

Així que vaig demanar un cafè, un seixantí rodan- xó em va abordar per donar-me la benvinguda. Era l'organitzador, en Serafí Masolivé, i va encarregar-se de fer-me sentir com un cònsol imprescindible per al bon funcionament d'aquella diada. Em va guiar, a tra- vés d'un corredor envellutat, cap a una sala d'actes on les cadires havien estat apartades contra la paret.

—Aquí —va explicar— diumenge s'hi balla.

—¿Sardanes?

En Masolivé va fer que no arrufant el nas.

—Les parelles volen d'altres balls. Però no es pensi que els temps canvien. Alguna senyora, fins i tot, troba a faltar el *jitterbug*.

Diverses colles començaven a omplir la sala. En Masolí em va allargar un cigar pur i em va presentar un quintet de fumadors ancians que parlaven de la ciàtica. El fum que expel·líem s'apilotava sobre els caps com els globus dels tebeos. Atès que l'homenatjat (de moment) no apareixia, algú va preguntar si allò era una festa sorpresa i en Masolí va confessar que ens havia citat abans que en Borges perquè es malfiava de la puntualitat mediterrània. Una mica per fer petar la xerrada, jo li vaig recordar que nosaltres érem els més septentrionals del sud europeu: una nació puntual. Algú va respondre que, sentint-ho molt, a la Normandia també havia experimentat els efectes de la impuntualitat i el mateix entre els parisencs. L'altre va acusar els vienesos. Vam debatre sobre el temps a l'avantsala del metge, les migdiades de deu minuts i les eternes pròrrogues al Camp Nou. Un dels vells va rememorar la bellesa del rellotge d'una casa consistorial —a la vila dels avis d'Oscá— tot afegint que Franco l'havia negat amb un dels seus pantans, o això havia sentit dir quan ja residia a l'Argentina.

De tant en tant, jo consultava la cortina de l'entrada a l'espera del mestre, però hi descobria una senyora acompanyada del seu pequinès, o una parella amb un nadó celeste que tothom corria a felicitar... Es van sentir uns copets quan un tècnic va provar el micròfon de l'escenari, per bé que la cerimònia no va arrencar. Els presents van tornar a les abraçades i als necessaris resums vitals. La tercera edat era majoria i mostrava una

idea clara dels mil matisos del gris; mentre que els qui volien exaltar la seva joventut duïen barbes ufanoses —igual que a Barcelona—. Voltava per allà, segons em va indicar en Masolí, en Terenci Ricard. El nom no em deia res. Fins que no em van dir que signava com a *Terry* no vaig comprendre que era el caricaturista del *Papitu*. El bon home arrossegava unes mans tremoloses; difícilment podia dominar un llapis ja. En Terry va preguntar pels meus cognoms, si mon pare —o mon avi— era el Solà de la consulta al carrer de Llúria, si la meva mare era parenta dels Turull farmacèutics. Retenia un munt de detalls de la Barcelona dels anys vint i frisava per compartir-los. Abans d'acomiar-me d'ell vaig explicar-li que mon avi —que no era lector de revistes satíriques precisament— guardava un retall amb la caricatura d'en Prat de la Riba com si fos una estampa beneïda; amb pocs gargots —poc més que un sis i un quatre— en Terry havia quintaessenciat el nostre polític benefactor.

En un racó havien plantat una paradeta de llibres amb una senyera que li feia d'estovalles. Ningú no l'atonia i, possiblement, ningú no hi compraria. S'hi trobava *Ressorgiment* degudament enquadernada en tafetà vermell i volums diversos d'Edicions Maricel, de la Poseidón, i de la Verdaguer, i no tan sols d'en Borges, també hi havia *Les elegies de Bierville* i algun assaig d'art d'en Joan Merli. D'aquella selecció, vaig decantar-me per la barroca *Història Universal de la Infàmia* i la vaig fullejar a contrapel, de dreta a esquerra, pel

simple gust de fer passar les pàgines. Em vaig prometre de rellegir (aviat) el capítol dedicat al tinent general Queipo de Llano i les seves martingales radiofòniques, pròpies d'un Orson Welles infame i bel·licós.

—Comenci per *L'àlef*, jove —va suggerir una veu rogallosa a la meva esquena, a la vegada que un bastó picava la coberta del llibre recomanat.

—He fet els deures a casa. *L'àlef* està llegit.

—En Borges no és deures, jove —va replicar la veu—. És un passatemps profitós.

Em vaig girar per trobar una cara amb un pedaç a l'ull dret. Un pirata encorbatat. Fàcilment hi vaig reconèixer el poeta i articulista Joan R. Rebull, a qui també tenia llegit, i paït, no pas gràcies a la Facultat de Filosofia i Lletres, sinó a l'hemeroteca de la Biblioteca de la Diputació. En Rebull era el típic bohemí, fill de menestrals, que de ben jove havia estat trasplantat al leninisme i a la poesia pirotècnica. Jo coneixia uns quants casos com el d'en Rebull. La guerra els havia radicalitzat. En una Zuric o en una Londres, fins i tot, haurien estat mers socialdemòcrates amoïnats pels tiratges d'una *plaque*, o per deixar-se veure a l'òpera —amb la millor cara de fàstic—, però demòcrates sense gota d'exaltació. La Barcelona del 36, en canvi, els havia contagiats la febre russa. Amb tot, en Rebull mereixia el nostre respecte i la seva càtedra a la universitat argentina.

—He sentit que en Borges també dona classes a la universitat —vaig aprofitar per comentar-li.

—No pas a la universitat —em va corregir—. Vostè vol dir la Universidad de Extramuros.

—¿Extramuros?

—Es troben a casa d'uns i altres. S'ensenyen hebreu, anglosaxó, llegeixen els tractats de Giordano Bruno o desxifren plegats els enigmes joyceans.

—O sigui, ¿un grup d'estudi?

—Si fa no fa, sí. Cobreixen classes que la universitat no ofereix o dediquen mesos i mesos a matèries diverses sense preocupar-se pel temps o els terminis.

Vaig celebrar la idea. Em va recordar les lliçons de català que jo havia rebut de mans d'en Triadú, a requesta de mon pare.

—El cert és que darrerament són quatre gats els que van a sentir en Borges explicar els presocràtics. —En Rebull es va passar la mà per una calba plena de taquetes—. En Borges ha fet algunes declaracions desafortunades sobre Cuba i el jovent no li ho ha perdonat.

Efectivament, en Borges era un altre dels que s'havien tornat comunistes a punta de pistola —la Història, amb tota la seva violència, l'havia encanyonat—; la diferència amb en Rebull era que el curs polític d'en Borges havia virat a temps, de seguida que va canviar de país. No era un trànsfuga sinó un realista.

—Li ho explicarà prou bé la senyora Edelstein, que guia la lectura de no sé quin poeta xinès —va dir mentre feia un senyal amb el bastó.

I al cap de no res jo estava enxarxat en una conversa amb la dama del pequinès, que era altíssima i, com

tota bona patrícia, digna i ben conservada. D'ella em feia gràcia que pronunciés Borges a l'argentina.

—El señor Borges —m'estava dient— es un nostàlgico de los vinos europeos. Todos ellos.

—¿Sí?

—Le dirán que en la Universidad de Extramuros nos reunimos para intercambiar conocimientos; lo cierto es que somos una hermandad entregada al culto al riesling —va ironitzar.

—Y al burdeos, espero.

—Muy especialmente al burdeos.

La senyora Edelstein va alçar el gosset en braços per tal d'evitar que el trepitgessin. La bestiola semblava afectada de glaucoma, com els lleons de pedra que vigilen les entrades dels temples xinesos. Fins i tot ella tenia quelcom d'oriental, una morositat airosa de grua de Manxúria.

—Y, usted, aparte de degustar los caldos europeos, ¿qué enseña en la Universidad?

—Yo enseño a interpretar el *I King* —va dir.

Vaig sol·licitar una explicació que no va arribar perquè, per fi, en Masolívé estava enfilat a l'escenari i tots callàvem. Ens va saludar i una xiulada es va reiterar als altaveus. Ens va ferir els timpans. En Masolívé va comunicar la mala notícia: en Borges no vindria, havia patit un accident i el tenien a l'hospital, sota observació. Vam reaccionar tots amb una remor conjunta. Suposo que vam témer el pitjor. En Masolívé es va afanyar a concretar que el mestre es trobava fora de

perill i que ara no podia donar més informació perquè no en tenia.

—Els demano disculpes per la part que em toca —va acabar—. Gràcies per la seva assistència.

Ens vam mirar, doncs, amb el del costat. Vam comentar la situació —amb els millors desitjos per a la salut del mestre— però, a poc a poc, bona part dels assistents va començar a desfilar. Lamentablement, la senyora Edelstein va ser de les primeres. Em va allargar una targeta:

—Llámeme si quiere su oráculo.

—Será un placer —vaig dir mentre li donava la mà.

I vaig tornar amb el grupet d'exiliats ancians, on en Masolí no ocultava l'emprenyament. ¿Que no li preocupava l'estat de salut d'en Borges?

—Ha estat una falsa alarma —va explicar en Masolí—. M'ha dit en Roberto aquest que ara en Borges es troba perfectament... Però la qüestió és que ens va fallar per Nadal i per Sant Jordi.

—¿Vol dir que tot plegat és una excusa?

—No ho sé pas. No m'ho faci pensar.

No era un secret que el mestre a penes es relacionava amb els socis del Casal. De seguida em van donar a entendre que havien impulsat un manifest a favor de l'amnistia d'en Puig Antich i que en Borges no l'havia signat a temps. I avui, per acabar-ho d'adobar, un accident li impedia d'assistir-hi. El fet és que aquell revés em complicava la vida —laboralment, parlant— però, ara com ara, vaig preferir sumar-me

als qui preferien prosseguir amb el sopar, esbargir-me i, potser, arregar certes informacions tangencials. Ens vam entaular en un *txoko*; en Masolivé —vidu d'una alabesa— coneixia els socis honorífics i érem benvinguts.

—Vaca de la Pampa, cuinada a la basca —va dir en Rebull—. El millor de dos mons.

Era una situació estrambòtica, tota aquella nostàlgia euskaldun —ikurriñes, una reproducció del Gernika, baleners en una mar grisa, valls verdes— emmarcava la tertúlia d'una colla de catalans cantant les bondats d'Amèrica. Em vaig fer un tip de preguntar per la política i el futbol del país. I (durant la parada confiada dels conyacs) vaig gosar d'inquirir les raons per les quals cap d'ells no retornava a Catalunya. En Rebull, per exemple, havia jurat no trepitjar la terra natal fins que el Generalísimo no fos ben enterrat.

—Vaig fer com els focs rere la invasió persa —es va exaltar un tal Rossell, arquitecte d'èxit—. Vaig jurar no tornar-hi fins que el ferro no flotés al mar.

—El meu fill —va dir l'altre, desapassionat—, si el veu a casa nostra els diumenges sembla un català de cap a peus, però és innegablement argentí tan bon punt creua la porta i surt al carrer. I em temo que a casa seva, amb la dona i la canalla, també té una vida argentina... Vostè ja m'entén.

I un altre:

—Li vaig inculcar la idea del país però ella, malgrat que la respecta, la iguala a la idea del Patufet i la Caput-

xeta; són contes sentits a la infantesa i prou. Catalunya és la terra de cucanya.

Aquesta, doncs, era una història recurrent: expatriats que fan arrels noves, i que es queden a l'exili perquè els fills són ciutadans del país d'acollida i les arrels no han estat trasplantades, com les dels pares, sinó que directament s'aferren al terror americà.

—¿Què hi farem? —deia un.

I l'altre:

—Prou que ho pensàvem.

—Va com va.

—Jo tinc aquí la meva vida —va sentenciar en Masolivé—, però vull que m'enterrin allà.

S'havia encetat el tema de la mort. Marbres i mausoleus van condicionar el to dels darrers moments de la vetllada. Ningú no va voler trobar una cocteleria per fer l'última copa i capgirar els ànims. I ja a soles em vaig quedar pensant en el mestre Borges que, a diferència dels altres exiliats, no havia tingut descendència ni tan sols esposa... ¿De quina manera ho abordaria a les entrevistes? Això em va amoïnar. ¿Com hi passaria de puntetes?

Alliberat de les rutines, els dies van succeir-se d'una manera desacostumada: com un cor que no batega bé. No sé si vaig esperar fins dijous o divendres (potser dissabte) per trucar a en Borges, però el cas és que va

accedir que *els* visités a l'apartament del carrer Maipú. Va usar el plural. Tenia un cuidador, en Roberto. L'acompanyava d'ençà del despreniment de retina que havia accelerat la pèrdua de visió (uns vint anys enrere). Quan va sortir a rebre'm al replà de l'escala, en Roberto —sense en Borges— em va estrènyer la mà amb entusiasme com si ell, i no pas el mestre, fos la raó de la meva visita.

—Entre y denos unos minutos para que estemos presentables —va dir. Era un d'aquells homes forts, però efeminats, que contravenen les teves expectatives amb una veuota de fumadora vella.

Em vaig sentir privilegiat quan en comptes de fer-me esperar al rebedor, em va deixar al meu aire al *sancta sanctorum* del pis: la biblioteca. Vaig passar el dit pels innombrables llocs de la Bernat Metge, degradats en tota mena d'ocres i carabasses, i després vaig malfiar-me de l'ordenació que permetia que les obres completes de Thomas de Quincey i Pascal fossin al mateix prestatge, desatenent el criteri alfabètic, ni tan sols el nacional... ¿Llull esperava a la vora de Papini? ¿Santa Teresa a tocar del *Twice-Told Tales* de Hawthorne? ¿Quin era el criteri? ¿Per què? Els meus ulls van topar amb un dibuix emmarcat a l'única paret que no era folrada de llibres; una caricatura d'en Terry retratava el mestre com una superposició de rostres. La dedicatòria n'explicava la fórmula: «Al molt estimat Jordi Borges; la sapiència de set vides, en un sol home». L'etimologia de «multifacètic» va ressonar a dins el meu cap.

Un grinyol em va fer girar llavors. L'enorme Roberto espitjava una cadira de rodes, amb l'escriptor, i la plantava al mig de la sala.

L'estupor em va ennuegar. Stendhal a Florència. Suposo que havia mistificat el moment (històric) de conèixer una figura de primeríssim ordre, encara que es tractés d'una figura tristament esgotada per les dècades. Com si la cita fos fora de casa, en Borges duia els punys ben botonats, armilla sota la jaqueta, corbata de plom. El vestit tallat a mida el feia semblar un home atrapat en un escafandre; la pell flonja li vessava pel coll de la camisa emmidonada. Em va inquietar que els ulls s'havien desentès l'un de l'altre. No era molt vell, en Borges (sempre es pot ser més vell), però sí terriblement indefens, cotiflat, com si cada any viscut suposés una estocada fatal. L'empatia (la sospita que algun dia jo ocuparia el seu lloc perquè també el meu cos decauria) em va entristir premonitòriament.

En Borges em va convidar a seure a l'única butaca de la sala. El cuir va espetegar sota el meu pes.

—Roberto, no le has ofrecido nada a nuestro invitado —es va queixar dolçament—. L'ha de perdonar. Cuidar-me és tan exigent que sol oblidar com tractar les visites.

—Puedo hacer café —va suggerir en Roberto.

—¿Qué hora es? ¿Es hora de café?

—Puedo cebar mate pero entonces no vas a dormir en dos semanas.

—Em coneix com si m'hagués parit —em va explicar en Borges sense que els ulls em busquessin—. Cafè és una bona idea, ¿oi?

Vaig agrair l'ofertament i en Roberto ens va deixar a soles.

—Sempre he pensat que dels diversos instruments de l'home —va dir el mestre amb mig somris— el més excepcional és el llibre. Però de tots els estris que li valen a l'home com a extensió del seu cos, el més sofisticat és en Roberto.

Aquí en Borges va esperar que jo aportés alguna cosa.

—No soc res sense en Roberto —va seguir ell—. Em recorda que cal menjar i em recorda que unes hores pertanyen al son i unes altres a la vigília. Em planxa la roba i enceta les ampolles de vi. Ell em dirà quina cara fa vostè, més tard, quan ja se'n torni cap al seu hotel... En Roberto sempre em relata tot allò que s'escapa a la meua vista. ¿Està content amb el seu allotjament, per cert?

—És una pensió molt agradable.

—¿Com és la cuina? ¿Tenen un bon xef?

—La veritat és que dino fora.

—Ah —va fer decebut—. Ha de tastar el risotto de bolets que cuina en Roberto. Absolutament pecaminós... Vostè ho ha d'entendre si vol escriure sobre l'autèntic Jordi Borges, el casolà. Perdre la vista m'ha tornat del morro fi. M'he hagut de concentrar en altres plaers sensuals. O sigui que la ceguera ha estat compensada per

l'aparició d'en Roberto i les qualitats culinàries que ha adquirit de la seva *mamma* napolitana.

—Ho entenc.

—I ara esperem que en Roberto sigui una mare com cal, també, i ens porti unes catànies per acompanyar el cafè.

—Amb el cafè n'hi ha prou, gràcies.

—Digui, ¿quina mena de cuinera era sa mare? Vull dir, quan vostè encara era una criatura, ¿què li cuinava? ¿Quin era el seu plat estrella? ¿L'enyora?

—Bé, la mare no és una cuinera gaire afinada, crec. A casa, fins on recordo, sempre hi hem tingut l'Engracia, que és de Cadis però cuina a la catalana, seguint les ordres de la mare... Ara em ve al cap el Nadal en què vaig enxampar l'Engracia punxant el capó del forn amb una xeringa. En vaig quedar impressionat. Després ja vaig saber que la xeringa era plena d'Aromes de Montserrat i que la carn del capó ho agrairia.

—Oh, un record excel·lent —va celebrar el mestre.

—Doncs li agradarà saber que cada vegada que perdia una dent de llet, la mare m'allargava un gotet d'aquest licor per tal que fes unes glopades reparadores.

—Magnífic —va dir, cosa que em va alegrar. Somreia com si el sostre fos còmic o algun fantasma es movés a la meua esquena. Una parpella se li pansia més que l'altra, al pobre Borges.

En Roberto va parar una tauleta plegable i al cap de no res va deixar-hi la moca fumejant i les tassetes de porcellana. No m'havia arribat el ronc del cafè emergent i

vaig fantasiejar amb un pis gegantí, un laberint on els ecos no prosperaven. En Roberto ens va servir i després va quedar-se repenjat contra un dels prestatges, jugant amb la tassa que havia buidat d'un sol glop. Em vaig preguntar si en Roberto estaria present a totes les entrevistes, si era el tracte.

—Bé, doncs —va començar en Borges—. Potser no hauríem de demorar-nos més. Vostè vol interrogar-me abans no m'arribi l'hora fatal.

En Roberto va riure la negror d'aquell pensament. Em vaig sentir amb l'obligació de dir que disposàvem de tot el temps del món.

—Segurament —el mestre va allisar el tartà verd-i-blau que li cobria la falda—. Però abans li hauré de preguntar, per saber quina mena d'entrevista m'espera, si vostè és platònic o aristotèlic.

—Jo soc orsià —vaig fer en broma.

—Aristotèlic, doncs.

En Roberto em va ensenyar el paquet de tabac i, amb un gest de cap, li vaig comunicar que n'acceptava un. En Borges no va fumar com nosaltres. Aquest vici, deia, no el tenia. Se'm va acudir de cop que no havia preguntat pel seu estat de salut, i vaig disculpar-me per l'oblit.

—Em trobo perfectament. Tot va ser una exageració d'en Roberto.

El cuidador es va quedar indiferent com si s'hagués acostumat a aquest tipus d'acusacions.

—En Roberto va insistir d'anar a l'hospital encara que jo li deia que em trobava de meravella.

—Si usted hubiera visto la cara que ponía Jordi, habría hecho lo mismo —va dir en Roberto, apuntant-me amb el cigar. I de seguida va entrar en detalls—. Acá abajo, en nuestra misma calle... Había un tipo dentro de un auto y no paraba de tocar bocina porque una furgoneta, en doble fila, le impedía irse. Nada del otro mundo. Jordi y yo salíamos para el Casal. Me pareció que hacía más frío de lo previsto y volví a casa a agarrar un pañuelo. Imagínese la situación; dejé a Jordi un momento en la vereda. Solo un momento. Pero cuando volví, él tenía una expresión extrañísima, parecía ido. El energúmeno del auto seguía dándole a la bocina pero Jordi estaba allá como si nada, a pesar de la molestia. Inexpresivo. Me preocupé mucho. Pensaba que estaba sufriendo algún tipo de derrame o... Quiero decir que Jordi estaba más serio que nunca y parecía que la tortura de la bocina no le traía ningún problema. Cuando le hablé me ignoró. Lo agarré del brazo y no reaccionó. Me asusté. ¿Y si era un infarto cerebral?

—En Roberto ha oblidat un detall —va interrompre en Borges—. L'home del cotxe tenia la mà sobre la botzina i no la deixava anar. El so era continu.

—Razón de más —va fer en Roberto—. Al volver a la calle, el conductor había enloquecido y no soltaba la bocina. Se le metía a uno en el cerebro y lo volvía loco, pero Jordi estaba indiferente. Me lo llevé al hospital corriendo.

—No hacía falta. Te lo dije. No pasaba nada. Solo estaba pensando —en Borges va canviar d'idioma; el

cap seguia orientat cap a en Roberto, per bé que se sobreentenia que s'adreçava a mi—... Aquella botzina, aquell so sostingut, va ajudar-me a reflexionar. Li ho puc explicar.

—Si us plau.

—¿Más café? —ens va tallar l'altre.

—No, gracias.

—S'haurà de posar en la meva pell —va dir en Borges tancant una mà sobre l'altra—. És al carrer i, de sobte, l'únic so que pot apreciar és un clàxon monòton. Sense interrupció. Se l'ha d'imaginar tan persistent com la nota bordó d'una gaita.

Vaig dir que sí per tal que sabés que l'escoltava.

—No és cert el que diu en Roberto que aquell so insistent no em molestés. M'estava irritant amb tota la seva força. Però aquella incomoditat, justament, em va fer rumiar sobre la qualitat, diguem-ne, del temps present. Bé, no parlo de les qualitats del temps sinó de la percepció que els homes en tenim. Molts dels filòsofs que han abordat la matèria temporal han volgut fixar quant dura l'instant del present. Alguns diuen que experimentem un moment de temps ínfim i que deixem enrere la immensitat de moments del passat. Se suposa que cada vegada que prenem consciència d'un moment x ja l'hem abandonat i ens trobem en un altre, y , que immediatament també s'esvaeix amb la irrupció de z . Com en la paradoxa eleàtica, el temps es pot fraccionar tant com ens resulti necessari però no podem ser a x i a y , en dos d'aquests instants, a la vegada.